

Ehdotus Koutajoen vesistön taimenkannan hoitosuunnitel-
maksi Suomen puolella.

Johdanto

Yhteisen suomalais-neuvostoliittolaisen rajavesien käyttökomission 11. kokouksen päätöksen mukaisesti on Koutajoen vesistön taimenkannan tutkiminen otettu komission puitteisissa selvittelyn kohteeksi tarkoituksena yhteisen hoitosuunnitelman laatiminen. Selvittelyt ja hoitosuunnitelma koskee taimenkantaa, joka nousee Neuvostoliiton puolelta lisääntymään Kuusinkijoessa, Kitkajoessa ja Oulankajoessa. Tutkimusta toteuttavat kummankin maan kalantutkimuslaitokset yhteistoiminnassa muiden alan yhteisöjen ja henkilöiden kanssa.

Suomen puolella komission tarkoittamat tutkimukset käynnistyivät vuonna 1974, jolloin aloitettiin taimenen poikastihyeksien selvittely Kuusinkijoessa, Kitkajoessa ja Oulankajoessa sekä suoritettiin kasvatettujen taimenen vaelluspokasten merkintöjä.

Hoitosuunnitelman laatimisen kannalta tärkeitä tietoja saadaan myös mm. seuraavista aikaisemmin suoritetuista tutkimuksista ja selvityksistä:

- Vuosina 1965-1975 Oulankajoen Kiutakönkään kututaimenten ylisiirtopyynnin yhteydessä suoritettut merkinnät, jossa merkittyjen taimenten määrä on vaihdellut 50 - 211.
- Oulun yliopiston vuosina 1969-1973 suorittamat luonnosta pyydystettyjen taimenten merkinnät ja rotututkimukset.
- Oulun Maatalouskeskuksen kokoamat pyydys- ja saalistiedot Koutajoen vesistön järvissä ja joissa.
- Vesihallituksen suorittama veden laadun tutkimus Koutajoen vesistöissä.

Tämä alustava ehdotus on tehty, jotta eri intressipiirien - neuvostoliittolaisen osapuolen, suomalaisten kalaveden omistajien ja kalastajien - mielipiteet ja esitykset voidaan suunnitelman valmistelussa ottaa huomioon.

Taimenen poikastuotanto

Varttuneista taimenista saatava saalis on ensisijaisesti riippuvainen koskissa ja virroissa kasvaneiden, järviin siirtyvien taimenen vaelluspoikasten määrästä. Kukin kasvava poikanen tarvitsee tietyn alueen koskessa. Täten poikastuotanto on suhteessa koskien pinta-aloihin. Toisaalta kutupareja tulee olla riittävästi, jotta kosket tulisivat poikasten kansoittamiksi koskien tuotantokykyä vastaavasti.

Kesinä 1974-1976 suoritettujen tutkimusten perusteella näyttää siltä, että kosket ovat verrattain hyvin kasvavien taimenenpoikasten kansoittamia. Täten kutukaloja voidaan olettaa myös olleen riittävästi. Koutajoen vesistön Suomen puoleiset joet - Kuusinkijoki, Kitkajoki ja Oulankajoki - ovat lähes täysin luonnontilaisia lukuunottamatta Kuusinkijoen yläjuoksulle rakennettua Myllykosken voimalaitosta, joka estää taimenten liikkumisen yläpuolisten järvien ja Kuusinkijoen välillä ja on toisaalta tuhonnut osan taimenenpoikasten kasvualueista. Tästä aiheutuva vahinko voidaan korvata istuttamalla kasvatettuja, vaelluskokoisia poikasia.

Poikastuotannon ollessa riippuvainen koskien pinta-aloista ei Kuusinkijoessa ja Kitkajoessa ole kovin paljon tehtävissä luonnollisen poikastuotannon lisäämiseksi. Sensijaan Oulankajoessa muodostaa Kiutaköngäs lähes täydellisen nousuesteen taimenille ja poikastuotantoa voitaisi lisätä helpottamalla kutukalojen pääsyä Kiutaköngään yläpuolisille koskialueille, jossa Oulankajoessa ja sen sivujoissa Savinajoessa ja Maaninkajoessa on erittäin hyvät edellytykset taimenenpoikasten kasvulle. Nykyisellään nämä Oulangan yläosat sisältävät pääosaltaan pienikokoisiksi jääviä paikallisia purotaimenia - tammukoita. Metsähallituksen toimesta on vuodesta 1965 lähtien suoritettu kututaimenten ylisiirtoa Kiutaköngäessä. Vuosittain on siirretty 150-200 taimenta, jotka on merkitty.

Luonnollisempi tapa Kiutaköngään nousuesteen poistamiseen olisi rakentaa kosken ylimmäiseen osaan kalaporras. Ylisiirtopyynti aiheuttaa vuotuisia menoja ja kalat saattavat kalastuksen ja ylisiirron yhteydessä saada iho-yms. vauri-

oita. Kalaporras tulisi suunnitella siten, että se mahdollisimman vähän muuttaisi kosken ulkonäköä. Tämä merkitsee lähinnä sitä, että koskeen jo 1930-luvulla rakennettu kalaporras kunnostettaisiin.

Kalastuksen järjestely

Kalastus kohdistuu varsinaisesti varttuneisiin taimeniin, joita kalastetaan urheilukalastusvälineillä. Nykyisessä laajuudessa suoritettu isojen kalojen pyynti on tuskin vaaraksi kannan säilymiselle. Valvontaa luonnollisesti tarvitaan, että esim. laitonta verkkopyyntiä ei pääsisi tapahtumaan taimenen nousuaikana ja kutuaikana.

Ongelman kalastuksen järjestelyssä muodostaa kasvavien taimenenpoikasten pyynti. Vapakalastuksessa perhoilla, vilkuilla ja uistimilla tulee saaliiksi aina jossain määrin taimenenpoikasia, jotka vahingoittuvat pyynnin yhteydessä tai joita kalastaja pitää purotaimenina, tammukoina, eikä laske takaisin veteen. Osittain taimenenpoikasten tuhoutumista kalastuksen yhteydessä voidaan vähentää valistuksen ja valvonnan avulla. Toisaalta jäljelle jäävä, urheilukalastuksesta johtuva, poikastuho olisi ilmeisesti korvattava istuttamalla vuosittain sitä vastaava määrä kasvatettuja, vaellusvalmiita poikasia jokiin. Tällä tavoin turvattaisiin riittävä nousutaimenten määrä sekä lisääntymiseen että kalastukseen.

Kalanviljelyn tarve

Edellä olevasta käy ilmi, että kalanviljelyä taimenkannan hoidossa tarvitaan toisaalta korvaamaan Myllykosken voimalaitoksen aiheuttama vähennys poikastuotannossa ja toisaalta korvaamaan urheilukalastuksen aiheuttama vähennys.

Myllykosken voimalaitoksen aiheuttama poikasvähennys kohdistuu pääasiassa yläpuolisiin järviin (Vuotunki, Suininki ja Kiitämö), joiden taimenet laskeutuivat aikaisemmin kudulle Kuusinkijoen yläosaan. Nämä istutukset olisi siten suunnattava pääosaltaan yläpuolisiin vesiin.

Urheilukalastuksesta johtuva istutustarpeen suuruudesta ei

tutkimuksen ollessa kesken ole vielä selvää kuvaa.

Suunnitelman toteuttaminen

Suunnitelma toteutetaan Suomen puolella yhteistoiminnassa alueen kalastuskuntien ja metsähallituksen kanssa ja sitä täydennetään rajavesikomission puitteissa Suomen ja Neuvostoliiton kalantutkimuslaitosten suorittaman yhteisen tutkimuksen antamien tulosten perusteella.

Helsingissä 10.5.1976

Jorma Toivonen
Komission Suomen ryhmän kalatalouden
asiantuntija